

сподіватись, що найближчим часом теоретичні розробки українських інженерів та архітекторів втіляться у знакових спорудах, які стануть візитними картками українських міст.

1. СНиП 2.01.07-85. *Нагрузки и воздействия*. 2. ДБН А.2.2-1-95. *Склад і зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств будинків і споруд*. Основні положення проектування. 4. СНиП 2.08.01-89. *Жилье здания*.

УДК 72. 01.

Г.П. Петришин

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну та основ архітектури

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТОТВІРНОГО ПРОЦЕСУ

© Петришин Г.П., 2007

Опрацювання емпіричного матеріалу потребує застосування спеціальних аналітичних методів. Висвітлено суть дослідницького методу – факторного аналізу. Визначено можливості застосування факторного аналізу для дослідження містотвірного процесу в його еволюції.

Формулювання проблеми. Дослідження містотвірного процесу ґрунтується на опрацюванні значного масиву емпіричного матеріалу, накопиченого у суміжних галузях – історії, географії тощо. На етапі аналітичного дослідження методи, що використовують, мають цільове призначення – як оброблення отриманих даних, встановлення залежності кількісних та якісних показників аналізу, інтерпретація їхнього змісту. Вибір і послідовність методів визначаються послідовністю оброблення даних. На цьому етапі широко використовуються методи статистичного аналізу: кореляційний, факторний аналіз, метод імплікаційних шкал, контент-аналіз та ін. [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні дослідники сформулювали та практично використали у містобудівних задачах загальнонаукову методичну базу (Ю. Білоконь, М. Габрель, Н. Кушнаренко, М. Кушниренко, Е. Перцик, Б. Посацький, А. Рудницький, І. Смоляр, І. Фомин, В. Шейко та інші). Це дає змогу користуватись аналітичними висновками та розвивати окремі напрями досліджень на новому рівні чи для нових об'єктів (рис. 1).

Кореляційний аналіз – це процедура для вивчення співвідношення між незалежними змінними. Зв'язок між цими величинами виявляється у взаємній погодженості спостережуваних змін. Обчислюється коефіцієнт кореляції. Чим вищим є коефіцієнт кореляції між двома змінними, тим точніше можна прогнозувати значення однієї з них за значенням інших.

Факторний аналіз дає можливість встановити багатомірні зв'язки змінних величин за кількома ознаками. На основі парних кореляцій, отриманих у результаті кореляційного аналізу, одержують набір нових укрупнених ознак – факторів. У результаті послідовної процедури отримують фактори другого, третього та інших рівнів. Факторний аналіз дає змогу подати отримані результати в узагальненому вигляді.

Метод імплікаційних шкал – це наочна форма виміру та оцінки отриманих даних, які градуюються за кількістю або інтенсивністю ознак. Шкали класифікуються за типами або рівнем виміру. Прості шкали дають однозначну оцінку тієї чи іншої ознаки. Серію шкал можна перетворити в єдину шкалу значень окремих ознак. Ця процедура називається шкалюванням.

Контент-аналіз посідає особливе місце в системі методів другого етапу дослідження, оскільки він допомагає інтерпретувати зміст інформації через кількісні показники. Останнім часом контент-аналіз розуміють як якісно-кількісний аналіз змісту сукупності текстового масиву. Контент-аналіз на доповнення до традиційних методів логіко-аналітичного аналізу застосовують переважно до текстових

масивів (опублікованих і неопублікованих), а не конкретних текстів. Суть методу полягає в знаходженні і виділенні в тексті певних смислових понять, одиниць аналізу, що становлять інтерес для дослідника, а також визначенні частоти їх застосування в документі залежно від змісту. Ретельний підрахунок за кожною одиницею спостереження з обов'язковим урахуванням частоти її вживаності у тексті дає змогу виявити закономірності, об'єктивовані в документі, які традиційними методами вивчити не можна.

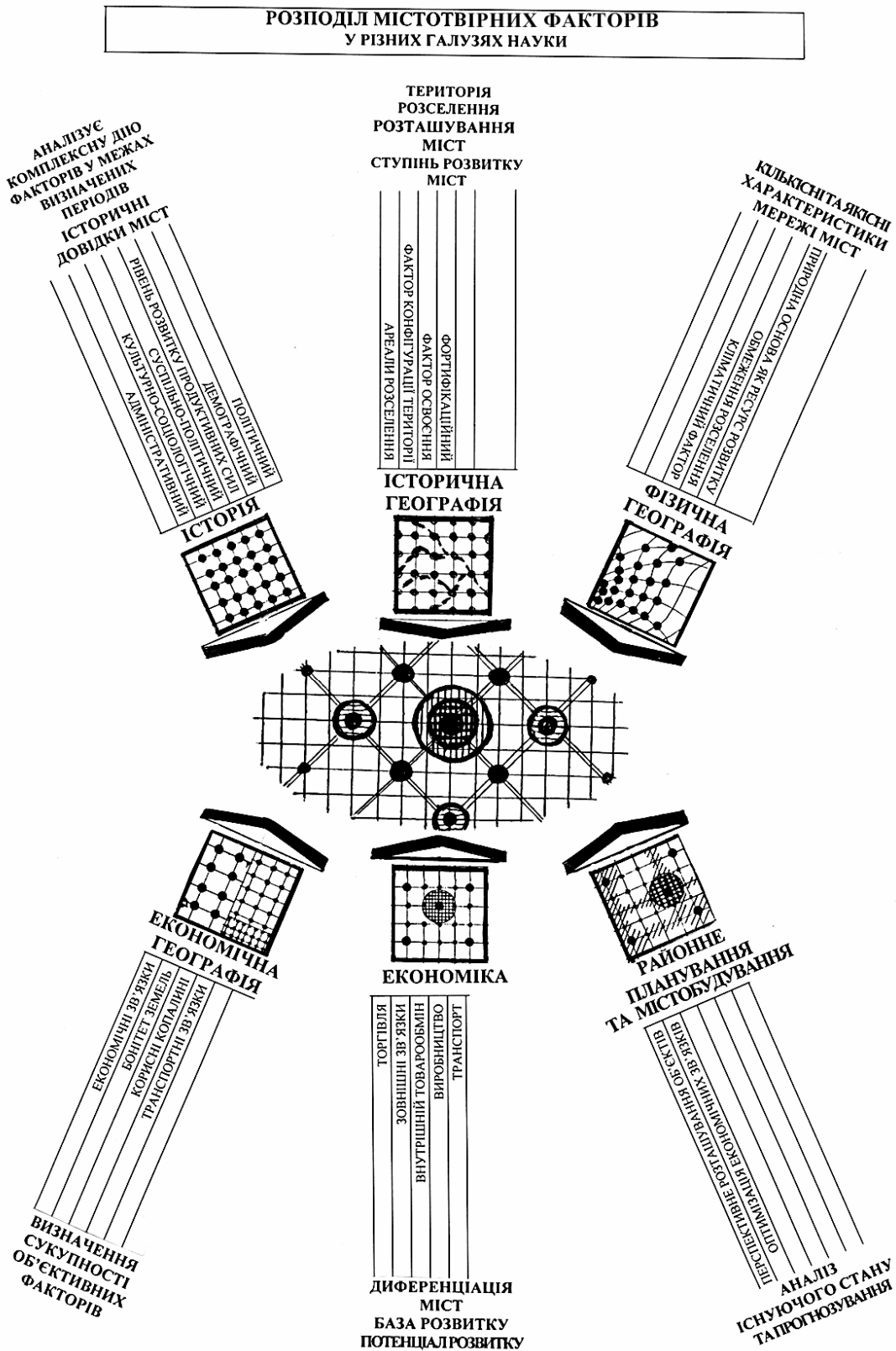

Рис. 1. Розподіл містотвірних факторів у різних галузях науки

Отже, як факторний аналіз розуміють такий науковий метод, який використовується для опрацювання великого масиву вихідної інформації з метою класифікації головні змінні, виявити структуру цих величин і привести до обмеженого кола узагальнюючих показників, тобто мінімізувати їх кількість, не втрачаючи суттєвого взаємозв'язку між ними [2].

Завдання статті. Необмежене залучення факторів для обґрунтування закономірностей містотворення спричинює розмитість їх категоризації і відповідно об'єктивність висновків. Тому важливим є формулювання певних обмежень. Одним із важливих обмежень є проведення досліджень для окремих регіонів.

Виклад основного матеріалу. Для України розвиток окремих регіонів був нерівномірним і структурно різним. Це зумовлено географічним фактором (значна територія, простягнена широтно, та змінні географічні зони) та політичним – століттями її територія була полем колонізації сусідніх держав. З цієї причини в регіонах сформувалися мережі міст, побудовані на основі взаємодії різних факторів, з різними структурними характеристиками, з різною динамікою розвитку.

Дослідження, пов'язані з регіональною проблематикою, набули значного поширення в останні роки, коли інтенсивно розвинулась наука про регіональні системи, сформувався ширший погляд на суть соціально-економічних та екологічних процесів на регіональному рівні [3].

Оскільки групи факторів змінюються залежно від історичного періоду, то важливим є також виявлення обмежень в історичному континуїтеті – визначення періодизації. У допромисловий період зміни у мережі міст відбувалися у різному темпі залежно від розташування регіону та його природно-ландшафтних характеристик. Процес розвитку міст в індустріальний час є надзвичайно динамічним. У всій Європі у XIX ст. відбувається відмирання пізньосередньовічної й утворення нової мережі міст на основі інших містотвірних факторів, які прийшли разом із т. зв. промисловою революцією. Імпульс зросту отримали лише деякі старі міста. З приходом соціалізму значну частину міст було вилучено із категорії міських поселень, а від 1950-х років почався новий етап централізованої індустріалізації та агломерування міських систем. Від кінця 1990-х років є спроби формулювання таких нових засад розвитку системи розселення України, як регіоналізація, федералізація, знаходження векторів розвитку для кооперації із сусідніми країнами [4] тощо, які мають ще й сьогодні в основному декларативно-політичний характер.

Індустріальною революцією знищено поступовість еволюційного за природою процесу урбанізації, акцент перенесено на нові властивості. Почали утворюватись урбанізаційні центри, потім мережа, потім злиття центрів і утворення агломерацій. Накопичення негативних властивостей у наступних конурбаціях стало стимулом для поширення урбанізаційних рис на всю мережу розселення. Завершився цей процес у сучасній світовій практиці лише в окремих регіонах, наприклад, у західних землях ФРН.

Моделювання факторів стало популярним у XX столітті, яке особливо багате урбаністичними науковими концепціями та доктринами. Дослідження їх дає змогу зробити ретроспективний аналіз складення історичних форм систем розселення та є ґрунтом для окреслення перспектив урбаністичного розвитку України.

Як підсумовує Я. Косицький, теоретичні пошуки оптимального шляху розвитку міста проводяться між двома крайніми формами – безперервною (“континуальною”) та перервною (“дискретною”) [5]. Аналіз тенденцій розвитку містотвірного процесу західноукраїнського регіону в окремі історичні періоди дає змогу зробити висновки, що вони виникли і розвивались за ідеями концентрації – деконцентрації, відкритості – закритості систем, диференціації чи інтеграції структурних елементів мережі розселення, формувалися на принципах лінійних, сіткових і зональних формах їх організації [6], ґрунтувалися на понятті інерційності регіональних систем [7], генетичного розвитку або ж накладення новостворених [8]. Окремі з цих ідей і надалі відіграватимуть важливу роль у пошуку нових теоретичних засад та перспективи містотвірного розвитку України.

Особливості розвитку мережі міст впродовж історичного урбанізаційного процесу у Західній Україні формуються під впливом комплексу факторів, спричинених змінами політичної та відповідно економічної ситуацій у регіоні у різні історичні періоди. Періодизація урбанізаційного процесу логічно спирається на загальноприйнятту історичну періодизацію, а проблеми урбанізації розглядаються у взаємозв'язку із соціально-економічними, політичними, ідеологічними особливостями кожного історичного періоду, що дає змогу визначити активну систему містотвірних факторів (рис. 2). Зміна політичного

устрою і відповідно моделі економічної системи призводить до взаємопов'язаних послідовних змін: системи містотвірних факторів; дефініції міста та їх категорій; мережі міст; рівня урбанізації.

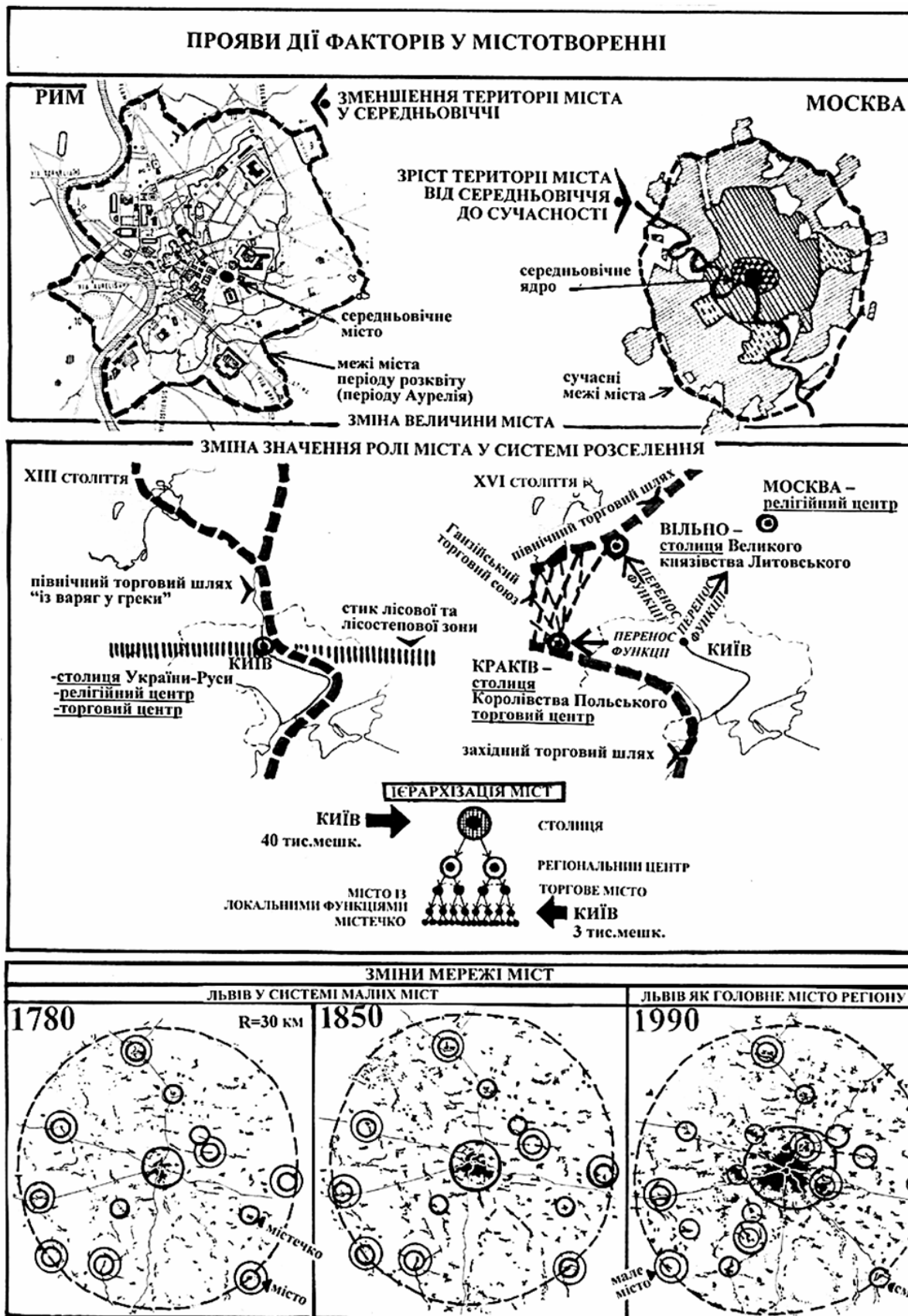

Рис. 2. Прояви дії факторів у містотворенні

Висновки. Основним напрямом у дослідженні є: визначення критеріїв оцінки містотвірних факторів; опрацювання системи їх взаємодії; визначення “правил комбінації” сукупності містотвірних факторів та співвідношення їх дії у містотвірному процесі в окремі історичні періоди. Такий підхід дає змогу визначити основні характеристики містотвірного процесу, механізм формування історичної мережі міст та її кількісні та якісні характеристики в окремі історичні періоди на основі охоплення кількісними методами широкого кола об’єктів містобудування від VI–VII ст. до XXI ст., опираючись на факторний аналіз.

1. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. *Організація та методика науково-дослідницької діяльності.* – К.: Знання-Прес, 2002. – С. 54–78. 2. Смоляр И.М. *Терминологический словарь по градостроительству.* – М.: РОХОС, 2004; Фомин И.А., Кушнарєнко М.М. *Теоретические основы градостроительного проектирования: Учеб. пособие.* – К., 1988. 3. Петришин Г.П. (Для прикладу, для західноукраїнського регіону). *Природно-ландшафтные основы процесса градообразования: Автореф. дис. ...канд. арх.* – М., 1990. – 24 с.; Габрель М.М. *Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України): Автореф. дис. ...д-ра техн. наук.* – К., 2002. – 36 с. тощо. 4. Білоконь Ю., Фомін І. *Просторове вирішення зовнішньої політики України // Транскордонні території України (Проблеми розвитку): Монографія: Зб. наук. праць / Ред.-упор.: Ю. Білоконь, І. Фомін).* – К.: Укрархбудінформ, 1999. – С. 36–44. 5. Косицкий Я.В. *Композиционные основы планировочной структуры города: Учеб. пособие.* – М.: Изд-во МАРХИ, 1984. – 124 с. 6. Габрель М.М. *Вказ. праця.* – 3 с. 7. Перцик Е. *Районная планировка (Географические аспекты).* – М., 1973. 8. Петришин Г.П. *Закономірності історичного процесу містотворення у Західноукраїнському регіоні // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.* – 2001. – № 429. – С. 45–51.

УДК 711

О.Л. Пікущенко

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра архітектурного проектування

ЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕДУМОВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЧЕРНІВЦІВ КІНЦЯ XVIII – ПОЧАТКУ XXI ст.

© Пікущенко О.Л., 2007

Висвітлено політичні передумови, які значно вплинули на містобудівельний розвиток Чернівців наприкінці XVIII – початку XXI століть.

Вступ. Архітектура Чернівців має риси багатьох історичних періодів та унікальну містобудівельну спадщину. Містобудівельна ситуація Чернівців – яскравий зразок змін історичних традицій у розвитку архітектурно-планувальної структури. Проте до цього часу архітектурний та містобудівельний розвиток міста залишається ще малодослідженим. Особливою інтенсивністю відзначався він у другій половині XIX – початку XX століть. Це був час активних трансформацій містобудівельної структури Чернівців, час розвитку нової урбаністичної субстанції, період формування ансамблів центральної частини міста.

Метою статті є висвітлення політичних передумов та їх значення для містобудівельного розвитку Чернівців.

Обговорення проблеми. Вважається, що Чернівці виникли не пізніше 1408 р., оскільки саме під цією датою місто згадується в одній із грамот молдавського господаря Олександра, прозваного Добрим. Невелике поселення на пагорбі над Прутом, очевидно, було заселене ще раніше і